

OPONENTSKÝ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Název práce:	Etické problémy péče o umírající ve velké nemocnici
Autorka práce:	Mgr. Věra Váňová
Doktorský studijní program:	Aplikovaná etika
Vysoká škola:	Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy
Oponent a zpracovatel posudku:	Mgr. Jana Heřmanová, Ph.D.

Pojmy umírání a smrt byly vždy v centru zkoumání humanitních oborů. Poznatky a metody současné medicíny, které umožňují lékařům prodlužovat život pacientů v rozsahu, který by ještě před několika dekádami nebyl možný, přináší mnohé etické problémy, jež souvisí s poskytováním péče umírajícím pacientům a kvalitou života pacientů i jejich blízkých. Autorka svým rozhodnutím zmapovat etické problémy tak, jak je vidí sestry ve velkém zdravotnickém zařízení akutní péče, rozšiřuje téma, jež je předmětem odborných diskusí napříč zdravotnickými i humanitními obory. Na pojednávanou problematiku se dívá především pohledem sester, jedná se však o téma, kterým se zabývají nejen zdravotničtí pracovníci, ale také právníci, sociologové i filosofové.

Zadání a cíl práce

Autorka si vytýčila tento cíl: Vyhledat a popsat etické problémy, se kterými se setkávají sestry při péči o umírající pacienty, v kontextu prostředí, tj. ve fakultním (resp. velkém) nemocničním zařízení a konkrétních situacích. Jako základ pro sběr dat formulovala pro respondenty dvě výzkumné otázky: 1. Jak probíhá péče o umírajícího pacienta na vašem oddělení? 2. S jakými etickými problémy se setkáváte při poskytování péče umírajícím pacientům? Odpovědi na výzkumné otázky zpracovala netradičně do tematických podkapitol, ve kterých se prolínají výpovědi sester s teoretickými východisky daných etických témat.

Formální aspekty práce

Předložená práce má 171 stran textu a 7 stran příloh. Zvolené členění textu neumožňuje jednoznačně určit počet kapitol a rozdělení práce na část teoretickou a praktickou. Vzhledem k tomu, že autorka píše, že spojila část teoretickou a praktickou v jeden celek, je poněkud matoucí zařazení teoretické stati Problematika péče o umírající (kapitola 1) před Metodologií (kapitola 2). Jako prolínání teoretické a praktické části pak lze vnímat především kapitolu 3, nazvanou Etické aspekty péče o umírající. Práce dále obsahuje výsledky studie, závěr, seznam literatury, zkratk, obrázků a příloh.

Práce je psaná srozumitelným jazykem s ojedinělými gramatickými chybami (například nesprávné i ve spojení výsledky patřili na str. 15, či nesprávně použitá velká počáteční písmena ve slovech home

care a mobilní hospic na str. 14). Rušivě působí chybná interpunkce, zejména velké množství chybějících, nebo nesprávně umístěných, čárek. Abstrakt v anglickém jazyce je srozumitelný, s výjimkou chybných slovních vazeb v první a poslední větě. V práci autorka odkazuje na relevantní zdroje, které jsou v seznamu použité literatury. Není jasné, kdo je autorem proloženého textu na str. 24, z kontextu se lze domnívat, že se jedná o ukázkou ze zmiňované publikace Heleny Chloubové. Rovněž na str. 13 postrádám zdroj tvrzení ve druhém odstavci, které se týká psychických problémů uvedených skupin pacientů. Na str. 23 je nesprávně uvedené křestní jméno Abrahama Maslowa (autorka uvádí Alexander). Na str. 137 autorka popisuje „Ripkův model“ a odkazuje na profesora Ripku, který podle ní působil za socialismu ve Zlíně. Neuvádí ovšem zdroj této informace, při zadání hesla Ripkův model dostupné vyhledávače žádnou informaci nenabízí. Lze se jen dohadovat, zda jde o záměnu jména. V uvedené nemocnici dlouhá léta působil uznávaný diabetolog profesor Rybka.

Použitá metodologie, průběh bádání

V první kapitole autorka uvádí čtenáře do problematiky péče o umírající. Text je místy nevyvážený, na začátku kapitoly, kde by měla autorka popsat, jakým způsobem se umírá v nemocnici, se rozepisuje o tom, jaké jsou příčiny úmrtí a trajektorie různých stavů. Ve zbývající části podkapitoly se zabývá převážně problematikou umírání v domácím prostředí pacienta. V další podkapitole s názvem Historické ohlédnutí se již věnuje jak domácímu, tak institucionálnímu modelu umírání, přičemž se zaměřuje více na umírání v nemocnici. Na str. 16 není jasné, jaké prvky domácí formy umírání jsou v současné době ožívány, ani co autorka míní tvrzením, že „analogií domácího modelu umírání ...se staly především všechny formy paliativní léčby a péče v institucích“. V textu se vyskytují nepřesnosti v pojmech, např. označení rituálu poslední pomazání, jež se dnes označuje jako svátost nemocných nebo svátost pomazání nemocných. S ohledem na obsah této části by bylo vhodné pojednat i o vztahu zdravotníků a pacientů, který se výrazně posouvá od paternalistického modelu k modelu, který více podporuje autonomii pacienta. Podobně by bylo vhodné se zmínit o úloze sester v péči o umírající pacienty a popsat prostředí péče, kde pracují respondentky.

V další kapitole (Metodologie) autorka srozumitelně popsala zvolenou metodologii výzkumu, výběr respondentů, způsob získávání dat i analýzu dat. Pokud považovala za důležité popsat v práci strukturu pacientů na jednotlivých odděleních, nepovažuji za šťastné použít pouze volné výpovědi sester. Pohled sester na vlastní oddělení je sice zajímavý, nicméně struktura informací je nejednotná a informace ne vždy dostatečně vypovídající (např. od názvů diagnóz, přes „Ta interna tam má téměř všechno“, „U nás je to takový dvacátý, třicetý, pětadvacátý roční a podobně“, po úvahy o tom, co se stane, když pacienti „upoutáte na to lůžko“).

Sebraná data poté autorka rozdělila do tematických bloků, které zahrnula do kapitoly nazvané Etické aspekty péče o umírající. Zde již autorka někde s větší, jinde s menší přesností, prokládá výpovědi respondentek teoretickými poznatky převzatými z literatury. Výpovědi sester přináší zajímavý a místy až zneklidňující pohled na problematiku péče o umírající pacienty ve velké nemocnici. Je škoda, že autorka nevyužila možnost více komentovat výpovědi sester na základě hlubší reflexe. Kapitola 3.4 trpí nepřesnostmi způsobenými velmi zkratkovitým shrnutím problematiky eutanazie. Věty: „Pokud jedná na žádost nemocného, pak se aktivní eutanazie obsahově kryje s obsahem pojmu asistovaná sebevražda“ a „Pokud je smrt pacientem nevyžádaná, pak je jím buď chtěná, nebo nechtěná.“, nedávají žádný smysl, dokud se čtenář nepodívá do primárního zdroje, ze kterého autorka čerpala.

V poslední větě na str. 64, kde staví proti sobě úmysl konajícího a důsledek konání nebo nekonání, si autorka odporuje. Práce by mohla být obohacena o analýzu současné diskuse o eutanazii, například z pera autorů Černého, Hříbka, Doležala, ale také o stanovisko EACP k dané problematice. K dalším částem textu si dovoluji poznamenat, že z etického hlediska není informovaný souhlas nástrojem ochrany poskytovatele zdravotních služeb před případným nedorozuměním nebo žalobami (str. 87), ale měl by především podpořit komunikaci lékaře či jiného zdravotníka s pacientem a umožnit pacientovi podílet se na rozhodování o léčbě a péči. Na str. 122 autorka rozebírá, proč není vhodné, aby lékaři vedli rozhovory s příbuznými na lékařském pokoji. Tvzení, že může být reálné riziko infekce od příchozích návštěv, by bylo vhodné podpořit odkazem na relevantní zdroje, či vlastním systematickým pozorováním. Pokud by měl hrozit přenos nákazy z návštěvníka na lékaře, nebude toto riziko, předpokládám, omezeno pouze na lékařský pokoj. Z obecného hlediska by pro lepší porozumění významu získaných dat bylo vhodné uvést na konci každé podkapitoly stručné shrnutí, které by pojednávanou problematiku uvedlo do teoretického kontextu a umožnilo plynulé propojení jednotlivých částí textu.

Přínos práce pro aplikovanou etiku

Předložená disertační práce přináší poznatky, jež jsou důležitým příspěvkem do diskuse o péči o umírající pacienty ve velkých nemocnicích. Autorka prostřednictvím rozhovorů se sestrami a získaných výpovědí poukázala na závažné jevy, které mohou negativně ovlivňovat kvalitu života umírajících pacientů i jejich blízkých, způsob poskytování péče pacientům v terminálním stadiu, i možnosti a schopnosti sester pečovat o pacienty v souladu s jejich nejlepším morálním přesvědčením. Pokud se podaří vést odbornou diskusi v rámci multidisciplinárního týmu (pro začátek alespoň v nemocnici, ve které autorka pracuje), mohly by výsledky předložené disertační práce vést ke zlepšení péče o umírající pacienty a jejich blízké a snížení rizika syndromu vyhoření a morální tísně u sester, které se o pacienty starají.

Hodnocení:

Přes uvedené nedostatky je možné konstatovat, že autorka splnila cíl, který si stanovila. Na základě výpovědí respondentů popsala etické problémy, se kterými se sestry setkávají, a ty potom přehledně shrnula v části práce nazvané Výsledky studie s komentářem. Výpovědi sester a zmiňovanou část textu považuji v celé práci za nejcennější.

Doporučuji, aby práce byla přijata k obhajobě a po jejím úspěšném obhájení byl autorce udělen titul Ph.D.

V Praze dne 1. 6. 2017

Mgr. Jana Heřmanová, Ph.D.